

Eesti sõnavormid luubi all

Annika Viht, Külli Habicht. Eesti keele sõnamuutmine. Eesti keele varamu, 4. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2019, 438 lk

Eesti keele sõnavormide keerukust keele omandaja jaoks iseloomustab hästi üks keeleanekdoot.

Turist astub leti äärde ja küsib: „Kas teil vesi on?“

„Mitte *vesi*, vaid *vett*,“ vastab müüja.

„No anna mulle üks *vett*.“

„Mitte üks *vett*, vaid üks *vesi*.“

„Mis sina kaupled siin, grammatika või vesiga?“

Ilmselt mõjub sõna *vesi* käänamine sobiliku anekdoodimaterjalina seepärast, et nõnda käändub eesti keeles ainult üheksa sõna, millest vaid üksikud on tuntud (nagu *käsi*) ja teised juba unustusehõlma vajumas (nagu *liisi*). Lihtsam on sõnu käänata selliste muuttüüpide järgi, millesse kuulub palju sõnu ja kuhu tuleb sõnu pidevalt juurde. Neid nimetatakse produktiivseteks muuttüüpideks. Kõige produktiivsemasse *sepp*-tüüpi kuulub tuhandeid sõnu, see on esimene eesti lapse kõnnesse ilmuv muuttüüp, kuhu kuuluvad nt sõnad *lamp*, *supp*, *vann*. Selle järgi hakatakse käänama ka paljusid uusi laene (*droom*, *fitness*, *visionäär* jne).

Kokku on eesti keeles kümneid muuttüüpe, mille keerukast süsteemist oleme hiljuti koostanud tervikülevaate. Raamatus „Eesti keele sõnamuutmine“ kirjeldame üldistavalt, missuguste tunnuste alusel jagunevad sõnad käänd- ja pöördtüüpidesse ning liiguvad mõnikord kasutuses keerukama vormimoodustusega tüübist lihtsamasse. Iseloomustame ka iga muuttüüpi eraldi: kui palju sõnu sinna kuulub, milliste tuletusliidetega sõnu seal leidub, kas toimub mingeid tüvevaheldusi, milline on vormistik, missuguseid erinevusi on täheldatud tegelikus kasutuses võrreldes kirjakeele normingutega ning kas osa sõnu on liikunud või liikumas mingisse muusse tüüpi.

Lisaks muuttüüpilede anname pikema ülevaate sellest, milline on pöörd- ja käändsõnade vormistik ning kuidas avalduvad astme- ja lõpuvaheldus. Et raamat oleks kasutatav ka õppetöös, tutvustame algul muutemorfoloogia põhimõisteid (vorm, vormistik, morfeem, tüvi, tunnus, aglutinatsioon, fleksioon jt). Kokku moodustab selline käsitlus tervikülevaate eesti sõnamuutmissüsteemist. Raamatust saab näiteks teada, et sõnad *pere* ja *ema* kuuluvad eri muuttüüpidesse ning seetõttu on ka nende ainsuse osastava käände vormid erinevad: *peret* ja *ema*. Selgub ka see, et tegusõna *taotlema da*-tegevusnime vorm on *taotleda*.

Neile, kel on muutmissüsteemi vastu sügavam huvi, on mõeldud raamatu teine pool. Teeme seal kokkuvõtte eesti sõnamuutmise teemalistest kirjutistest alates 17. sajandist kuni tänapäevani. Iga uurimisperioodi üldtutvustusele järgneb ülevaade suurematest uurimissuundadest (nt keeleajalugu, arvutigrammatika) või olulistest morfoloogiakäsitlustest (nt IP-mudel, Muugi-Peebo muutkonnad). Samuti oleme koostanud iga üksikvormi (nt sisseütleva käände) teemaliste uurimuste loetelu ning kirjeldanud lühidalt selle vormi kujunemist ja kasutust ajaloolistes kohamurretes, vanemas ja uuemas kirjakeeles.

Raamat on mõeldud kõikidele keelehuvilistele alates gümnaasiumiõpilastest kuni keeleuurijateni.

Annika Viht
Küllli Habicht
raamatu koostajad

OK